

İSRAİL - FİLİSTİN SAVAŞI'NDA ULUSLARARASI KURULUŞLARIN GÖSTERMİŞ OLDUĞU DİPLOMASİ PERFORMANSININ İNCELENMESİ: BM ÖRNEĞİ

Regarding the Diplomatic Conduct of International Organisations During the Israeli-Palestinian War: UN Sample

Dr. Mustafa CANBEY*

Geliş Tarihi: 8.03.2024 | Yayına Kabul Tarihi: 10.04.2024

Öz

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail - Filistin gerilimi, İsrail'in saldırıları neticesinde farklı bir boyuta geçmiş, yaşanan insanlık dramı pek çok açıdan travmaya yol açmıştır. Yıllardır bölgede süregelen çatışmalar savaşa evrilmiş, çalışmanın yazıldığı bugün itibarıyla (25 Şubat) ölü sayısı 30 bine yaklaşmıştır. Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Hedefleri kapsamında barışın, doğanın, insani yaşam alanlarının her geçen gün iyileştirilmesi planlanan modern dönemde yaşanan hadiseler siyasal, ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve bilimsel pek çok alanda tepki bulmuştur. İsrail - Filistin Savaşı'nda uluslararası toplum, kurum ve kuruluşların pek başarılı bir sınav vermediği düşünülmektedir. Verilen sözlerin hiçbiri yerine getirilememiş, yardım koridorları açılmamış, tahliye olmak isteyen halk sınır kapılarında bekletilmiştir. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşlar başta olmak üzere diplomatik kuruluşların Filistin halkını tek başına bıraktığı, Filistin'in hak ve hukukunu koruyamadığı söylenebilir. Bu çalışmanın problemi, sivil insanlar savaşın merkezinde bulunurken dip-

Abstract

The Israeli-Palestinian tension, which started on October 7, 2023, passed to a different dimension as a result of Israel's attacks, and the human tragedy experienced caused trauma in many aspects. The conflicts that have been going on in the region for years have evolved into war, and as of today (February 25), when the study was written, the death toll has approached 30 thousand. The events experienced in the modern period, which is planned to improve peace, nature and human living spaces day by day within the scope of the Development Goals of the United Nations, have received reactions in many political, economic, sociological, psychological and scientific areas. It is thought that the international community, institutions and organizations did not pass the test very well in the Israel-Palestine War. None of the promises could be fulfilled, aid corridors could not be opened, and people who wanted to evacuate were kept waiting at the border gates. In this respect, it can be said that the United Nations and other organizations, especially the Palestinian people, left them

* Türkiye Büyük Millet Meclisi Balıkesir Milletvekili, mcanbey10@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9238-7617

loması adına neler yapıldığı, uluslararası kurum ve organizasyonlarının barış adına nasıl bir performans gösterdiği, barış diplomasisi adına hangi devletin ya da hangi kuruluşun nasıl mücadele ettiği. Çalışmanın evrenini uluslararası kuruluşlar oluştururken, çalışmanın örneklemini Birleşmiş Milletler'dir. Bu bakımdan çalışma Birleşmiş Milletler örneği üzerinden ilerleyecektir. Çalışma nitel araştırma yönteminin ilkeleri benimsenerek yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın deseni mevcut durumu tahlil etmesi sebebiyle durum analizidir. Nitel araştırmanın en önemli ve en sık kullanılan veri toplama tekniklerinden doküman incelemesine (2016: 129-156) başvurularak, konuyla ilgili literatürdeki veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada toplanan verilerin durumu betimsel analizle çözümlenerek, diplomasi trafiği adına BM'nin göstermiş olduğu performans derli toplu bir biçimde alan yazına eklenecek, mevcut durumdaki literatüre bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Filistin, İsrail, Diplomasi, Çatışma.

alone and failed to protect Palestine's rights and laws. The problem of this study is what is being done in the name of diplomacy while civilians are at the center of so much suffering, how international institutions and organizations perform in the name of peace, and how which state or which organization struggles in the name of peace diplomacy. While the universe of the study consists of international organizations, the sample of the study is the United Nations. In this regard, the study will proceed through the example of the United Nations. The study was conducted by adopting the principles of the qualitative research method (Yıldırım and Şimşek, 2016). The design of the research is situation analysis because it analyzes the current situation. By resorting to document analysis (2016: 129-156), one of the most important and frequently used data collection techniques of qualitative research, data in the literature on the subject were tried to be collected. By analyzing the data collected in this study with descriptive analysis, the performance of the UN in terms of diplomatic traffic will be neatly added to the literature and will contribute to the existing literature.

Key words: United Nations, Palestine, Israel, Diplomacy, Conflict.

GİRİŞ

İslam dünyasının ilk kiblesi olarak Mescid-i Aksa'nın ve onun içinde yer aldığı Kudüs-ü Şerif'in, Müslümanlarda özel bir konumu bulunmaktadır. Aynı zamanda tarihsel süreçte kronolojik olarak da bakıldığında insanlığın en eski yerleşimlerine ve medeniyetlerine Kudüs'ün ev sahipliği yaptığı görülebilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri Kudüs'te her inançtan insanlar barış ve huzur içinde hayatlarını devam ettirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Yahudi Soykırımı, bugünkü İsrail Devleti vatandaşlarının yerlerini terk ederek Filistin coğrafyasına taşınmasıyla, bölgedeki barış ortamı yavaş yavaş bozulmuş ve yerini bugün kanlı bir savaşa bırakmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yahudi nüfusun Filistin topraklarına göç etmesiyle ve Osmanlı'nın bölgedeki varlığını kaybetmesi neticesinde kan, gözyaşı,

gerilim, çatışma bölgede hiç eksik olmamıştır. Hem Filistin halkına yapılan haksızlıklar ve zulümler hem üç dinin kutsallarını içinde barındıran Kudüs'ün, özellikle de Mescid-i Aksa'nın mahremiyetine yönelik saldırılar periyodik ve stratejik olarak sürdürülmüş, barış politikası yerine savaş ve çatışmanın temeli hazırlanmıştır.

Bugün gelinen noktada Filistin halkını görmezden gelerek bölgede planlar yapılması, yeni haritaların çizilmesi, Filistin halkının yersiz yurtsuzlaştırılması bugün akan kanın en önemli nedeni olmuştur. 1947 yılında kesinleşen Filistin toprakları ile bugün arasındaki fark, harita üzerinde incelendiğinde de net olarak görülmektedir. Bölgeden uzaklaştırılmak istenen Filistin halkıyla birlikte asıl amacın bir ulusun, milletin, halkın yerlerinden edilerek ırksızlaştırılmasıdır. Millet olma hâlimden savuşturulmasıdır.

İçinde bulunduğumuz modern dönemde, teknoloji ve tekniğin sağlamış olduğu imkânlardan faydalanarak gelecek nesiller için daha yaşanabilir, daha adil ve barışın egemen olduğu bir dünya vizyonu yerine üzücü olaylar silsilesi yaşanmış ve yaşanmaya devam ediyor. İsrail'in saldırıları neticesinde çocuk, kadın, yaşlı dinlemeden tüm siviller bombaların, mermilerin hedefi hâline geldi. Birçok çocuk öksüz ve yetim kalarak akranelarına göre adil olmayan bir dünya düzeniyle hayatlarına devam etmek durumunda kaldı.

İsrail - Filistin Savaşı'nda uluslararası toplum, kurum ve kuruluşların pek başarılı bir sınav vermediği düşünülmektedir. Verilen sözlerin hiçbiri yerine getirilememiş, yardım koridorları açılmamış, tahliye olmak isteyen halk sınır kapılarında bekletilmiştir. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler ve diğer kuruluşlar başta olmak üzere Filistin halkının tek başına bırakıldığı, Filistin'in hak ve hukukunu koruyamadığı söylenebilir.

Bölgede iki devletli kalıcı bir barış çözümü sağlanmadıkça akan kanın durmayacağı ortadadır. İsrail'in, Filistin halkının temel haklarını hiçe sayan ve önüne çıkan her Filistinliyi öldürme yaklaşımı, kendi halkının güvenliğini de tehdit etmektedir. Savaş diplomasisi ya da savaş usulü kapsamında sivillerin çatışmalardan uzak tutulması gerekirken, sivillerin savaşın içinde tutulması iki taraf halkı için de ayrıca tehdit ve tehlike oluşturmuştur.

Dünyanın gözü önünde yaşanan bu katliam; devletleri, sivil toplum kuruluşlarını, uluslararası organizasyonları harekete geçirme mecburiyetinde bırakması

gerekirken, istenilen tepki ve duruş ortaya koyulamamıştır. İki devlet arasındaki mesele yine iki devlet arasında çözülsün görüşü hâkim olmuştur.

İki devletli çözüm bölgede kabul görseydi ve ilgili diplomatik hamleler atılmış olsaydı durumun vahametinin bu noktaya ulaşmayacağı düşünülmektedir. Bu tür durumlarda araya girecek devlet ve kurumların barış diplomasisi süreci yürütmesi tüm insanlığın sorumluluğundadır. Sivil yerleşim yerleri bombalanmış, gıda ve temiz suya erişim engellenmiş, elektrik ve yakıt ikmalinin Filistin'e erişmesi İsrail tarafından önlenmiştir.

Bu ve benzeri durumlar yaşanan acı ve dramın boyutunu büyütüştür. Bu savaşı durdurmanın yerine, ABD'de ve diğer batılı devletlerin İsrail saldırganlığını desteklemesi şiddetin boyutunu uç noktalara ulaştırmıştır. Bölgenin stratejik ve jeopolitik önemi göz önüne alındığında, bazı devletlerin yangına ateşle gitmesi, gerilimi üst düzeyde çıkarmış ve şiddet bir bakıma destek bulmuştur.

Batılı devletlerin politikalarındaki İsrail sempatanlığına rağmen, halk bu karara tepki göstermiş ve Filistin için, yapılan soykırım için sokaklarda gösteri yürüyüşleri düzenlemiştir. Bireysel girişimlerle yapılan bu organizasyonlar, BM gibi tanınırlığı, geçerliliği ve saygınlığı olan kuruluşları gölgede bırakmıştır. Yapılan protestolar sosyal medya aracılığıyla dünyanın her yerine ulaşmış ve tepkiler çığ gibi yükselerek artmıştır. Bu durum karşısında hoşnut olmayan Batı medyası ise yaşanan dramı medya organlarında ya göstermemeyi tercih etmiş ya da çok az temsil imkânı vermiştir. Böyle bir olayın medyada görünürlüğü ve gündemi belirlemesi kritik konumdayken temsilin az tutulması bir seçimin sonucu olduğu düşünülmektedir.

Bölgenin stratejik önemi tekrar hatırlandığında, İsrail'in Filistin halkını yok etmeyi amaçladığı görülebilmektedir. Çocuk, sivil, kadın, yaşlı demeden Gazzede bulunanları öldüren İsrail Devleti, Filistin halkına kendi ideolojisini dayatmaktan başka bir fırsat tanımadığı çeşitli örneklerle görülmektedir. Bölgede bulunanları ayırt etmeden öldüren İsrail, geri kalan Filistin halkını da göç etmeye mecbur bırakmıştır. Evinden yurdundan olan Filistin halkı dünyanın çeşitli yerlerine dağılarak ulus ve millet olma şuurundan uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu durumla en somut mücadele etmesi gereken Birleşmiş Milletler'in yürütmüş olduğu diplomasi trafiğinin başarısız mücadelesi, ilerleyen bölümlerde daha detaylı görülebilecektir.

Konuyla alakalı değinilmesi gereken bir diğer durum, “Filistin Sorunu” ve “İsrail Sorunu” arasındaki kavramsal tartışmadır. Meseleyi Filistin sorunu olarak tanımlamak istemeyen bir kesimin olduğu ortadadır. Bugün gelinen noktada yaşananlar ortadayken, ölen Filistinli sayısı her geçen gün artarken, evinden yurdundan olan Gazzelilerin sayısı dur durak bilmezken, 1947 sınırlarına bakıldığında bölgede hâkim ve egemen devlet Filistinken hâlâ İsrail'in mağdur olduğunu göstermek için İsrail sorunu kavramını kullananlar dikkat çekmektedir. Bu çalışmada bu durum da ele alınmaktadır. Filistin ve İsrail'in bölgedeki varlığı tarihsel bağlamda da ele alınmakta ve sürecin, durumun nasıl değiştiği ortaya koyulmak istenmektedir.

Bu çalışmanın problemi, sivil insanlar bunca acının odağında bulunurken diplomasi adına neler yapıldığı, uluslararası kurum ve organizasyonlarının barış adına nasıl bir performans gösterdiği, barış diplomasisi adına hangi devletin ya da hangi kuruluşun nasıl mücadele ettiği sorularına odaklanarak, İsrail – Filistin arasında yaşanan bu acı savaşın diplomatik boyutlarını BM özelinde ele almaktır.

Çalışmanın evrenini uluslararası kuruluşlar oluştururken, çalışmanın örnekle mi Birleşmiş Milletler'dir. Bu bakımdan çalışma Birleşmiş Milletler örneği üzerinden ilerleyecektir. 7 Ekim'de çatışmalar ilk başladığı günden bugüne kadar BM'nin ilk tepkisinin ne olduğu, barış diplomasisi adına hangi adımları attığı, yardım koridorları için ne kadar mücadele ettiği, BM'nin sahip olduğu yetkileri ne ölçüde kullandığı, bu süreçten sonra hangi adımları atacağı bu çalışma kapsamında incelenecek, uluslararası kuruluşlardan BM'nin sergilediği davranış, tutum ve diplomasi performansına yönelik bir çıkarımda bulunulacaktır.

Çalışma nitel araştırma yönteminin ilkeleri benimsenerek yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın deseni mevcut durumu tahlil etmesi sebebiyle durum analizidir. Nitel araştırmanın en önemli ve en sık kullanılan veri toplama tekniklerinden doküman incelemesine (2016: 129-156) başvurulmuş, konuyla ilgili literatürdeki veriler toplanmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre elde edilen verilerin yüzeysel olarak çözümlenmesi betimsel analizdir (2016: 237-268). Bu çalışmada toplanan verilerin durumu betimsel analizle çözümlenerek, diplomasi trafiği adına BM'nin göstermiş olduğu performans derli toplu bir biçimde alan yazına eklenecek, mevcut durumdaki literatüre bir katkı sağlayacaktır.

1. BÖLGENİN ÖNEMİ VE GEÇMİŞİNİ TARİHSEL BAĞLAMDA DEĞERLENDİRMEK

Günümüzde Filistin ile İsrail arasında devam eden kanlı çatışmayı anlamak için bölgede yaşanan tarihsel, siyasal ve sosyal olayların arka planına bakmak ve bu süreçlerle ilişkili aktörleri tanımak gerekmektedir. Günümüzde “Filistin-İsrail Çatışması” olarak tanımladığımız mevcut çatışmanın kökleri 20. yüzyıla dayanmaktadır ancak bölgenin geçmişi ile ilgili yapılacak kısa bir girizgâh, özellikle bölgenin dinî ve tarihi öneminin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Filistin toprakları günümüzde, batısında Akdeniz, güneyinde Mısır, doğusunda Ürdün ve Suriye, kuzeyinde ise Lübnan ile komşudur. Bu topraklarda hem Yahudiler ve Hıristiyanlar hem de Müslümanlar için dini öneme sahip birçok yer bulunmaktadır ve bölge bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde birbirine iç içe geçmiş, karmaşık bir tarihe sahiptir. Filistin’in tarihi hem birçok büyük din açısından taşıdığı önem nedeniyle hem de Filistin’in Afrika ile Asya arasında değerli bir coğrafi kavşakta yer alması nedeniyle sık sık yaşanan siyasi çatışmalar ve şiddetli savaşlarla tarihe damgasını vurmuştur.

Osmanlı Devleti, 1517’den 1917’ye kadar, Ortadoğu bölgesine ve Filistin topraklarına hâkim olmuştur. Birinci Dünya Savaşı döneminde, Fransızlar ve İngilizler Ortadoğu’yu kendi aralarında paylaşmak için, İtalyanlar ve Rusya’nın da içinde olduğu, çeşitli gizli görüşme ve anlaşmalar (bkz. İstanbul, Londra, Sykes-Picot ve Saint Jean De Maurienne) yapmış ve bu görüşmelerde Osmanlı’nın egemenliği altında olan bu bölgelerde Arapların milliyetçilik duygularıyla Osmanlı’ya karşı harekete geçirilmesi öngörülmüştür (Umar ve Yenisu, 2020, s.36). Bu çerçevede Mekke Emiri Şerif Hüseyin ile İngilizler çeşitli görüşmeler gerçekleştirmiş ve bölgenin yönetiminin kendi ve oğullarının krallıkları altında toplanacağına dair vaatler verilmiştir (Şahin, 2011, s.39). Örneğin bu süreçte İngilizlerin Mısır Valisi Mc Mahon ile Şerif Hüseyin arasında bu minvalde bir görüşme gerçekleşmiştir (Kürkçüoğlu, 1982, s.75-96). İngiliz ve Fransızların Osmanlı ve egemenliği altındaki Ortadoğu topraklarını paylaşma planı çerçevesinde her iki ülke de Sykes-Picot anlaşması ile bölgedeki çıkar alanlarını belirlemiş olsalar da Filistin toprakları ile ilgili net bir karara varamamışlardır. Bu tarihlere kadar bir yandan bölgeye yoğun bir Yahudi göçü devam ederken diğer yandan ise bölgedeki Araplar ile Filistin

topraklarında bir yurt edinme amacıyla olan Yahudilerin (Siyonizm Hareketi)¹ arasındaki çatışma dinamikleri İngilizler tarafından adeta halının altına süpürülerek ilerleyen dönemlere ertelenmiştir.

1917 yılı Kasım ayına gelindiğinde İngiliz hükümeti, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı Yahudilerin desteğini kazanmayı umarak Balfour Deklarasyonu'nu ilan etmiştir. Bu Deklarasyonda "Filistin'de Yahudi Halkı için ulusal bir yuva kurulması" sözü verilmekteydi (Karaköse, s.156). Filistin'deki Araplar, bölgedeki bir Yahudi vatanının Filistinliler için boyun eğdirme anlamına geleceğinden deklarasyona şiddetle karşı çıkmışlardır. İngilizler bu konuda Şerif Hüseyin'e bölgedeki Arapların hiçbir şekilde Yahudilerin kontrolündeki bir bölgede onların egemenliği altına verilmeyeceğine dair teminat vererek Şerif Hüseyin ve oğlu Kral Faysal'ı bölgeye devam eden Yahudi göçüne karşı ikna etmiştir. Ancak 1920 San Remo konferansı ile İngilizler ve Fransızlar bölgeyi paylaşmış ve Filistin, Irak ve Ürdün'ün yönetimi İngiliz Manda Yönetimi altına verilmiştir. O dönem itibarıyla bu toraklarda yaşayan ve İngilizlerin "Yahudi olmayan topluluklar" ibaresi ile haklarını koruyacağını teminatını verdiği Arap nüfus oranı ise yaklaşık 670.000 kişilik bir nüfus ile toplam nüfusun %85'ini teşkil ediyordu (Cleveland, 2008, s.273).

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde İngilizler Filistin'in kontrolünü tam olarak ele geçirmiştir. Milletler Cemiyeti 1922 yılında, Filistin'in yönetimi için bir İngiliz manda yönetiminin esaslarına ilişkin 28 maddelik bir karar yayınlamıştır. Britanya'ya (ve bu konuda ortağı olacak ABD'ye) bölge üzerinde idari bir kontrol imkânı sağlayan ve Filistin'de Araplarla birlikte bir Yahudiler için bir yurt kurulmasına yönelik hükümler içeren bu belge, 1923'te yürürlüğe girmiştir (Yıldırım, 2021, s.3845). Burada özellikle "Yahudilerin bu topraklarda egemen bir güç olarak

1 Türel Yılmaz Şahin mezkûr kitabında (ss.34-39) bu konuyu şu şekilde anlatmaktadır: "Siyonizm Hareketi, Yahudilerin Filistin'de bir yurt edinme faaliyetleri olarak tanımlanabilir. 1880'li yıllarda Rusya'da ortaya çıkan Yahudi aleyhtarlığı neticesinde Rusya'dan Filistin'e Yahudi göçleri yaşanmıştır. Bununla birlikte Fransa'da Yüzbaşı olan Alfred Dreyfuss'un casuslukla suçlanarak ordudan atılması sonrası olayı takip eden Theodor Herzl (1860-1904), Yahudilerin dünya genelinde sürekli ezildiklerini ve bunun çıkar tek yolunun Yahudilerin kendi devletlerine sahip olmaktan geçtiğini iddia ederek 1896 yılında "Yahudi Devleti (Der Judenstaat)" isimli kitabı kaleme almıştır. 1897 yılında ise İsviçre'de ilk Dünya Siyonist Kongresi'ni toplamış ve bu toplantı sonrasında Siyonistler, Yahudiler için Osmanlı'nın egemenliğinde bulunan Filistin'de bir anayurt edinme çabasında olacaklarını vurgulamışlardır. Theodor Herzl 1900'lerin başında bu amaçla Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamit ile 2 kez görüşmüş ancak olumlu bir sonuç alamamıştır. Zira Abdülhamit o dönem Avrupa ülkelerinden İstanbul'a ve Filistin'e yoğunlaşan Yahudi göçünün ileride devletin bekasına karşı bir zarar ortaya çıkaracağını düşünmekteydi... İttihat ve Terakki Partisi ise ilk olarak Yahudilerin Filistin'deki toprak satın almaları hususuna izin vermişlerse de daha sonra, bu durumun azınlıkların Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık hareketlerini başlatmaları durumunda yaratacağı tehlikeyi öngörerek, 1920'de Yahudilerin toprak satın alma izinlerini iptal etmişlerdir. Ancak bu tarihe kadar Yahudiler gerek toprak sahiplerine değerinin çok üstünde fiyatlar ödeyerek gerekse de daha sonraki yıllarda satın almak istedikleri toprakları muvazaalı bir şekilde başta Arapların üzerine tescilleyerek toprak satın almalarına devam etmişlerdir."

tek bir yönetim tesis edemeyecekleri” vurgulansa da bu tarihten 1948 yılında İsrail’in kuruluşuna giden süreç içerisinde bu durum özellikle bölgedeki arazi, su ve çeşitli ekonomik kaynakların kullanımına yönelik sebeplerle Arap-İsrail çatışmasına evrilmiştir. Siyonistler bu süreç içerisinde İngilizlerden aldıkları destekle, sürekli göç² yoluyla nüfuslarını artırmaya ve İngilizlerin bölgeden çekilmesinin ardından bu bölgeyi kendi egemenlikleri altına almaya gayret göstermişlerdir (Şahin, 2011, s.46). 1931 yılında bölgede yaşayan Yahudi cemiyyetinin sayısı 170.000 iken 1947 yılına gelindiğinde bu sayı 600.000’i geçmiştir (Cleveland, 2008, s.282).

Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesine kadar geçen sürede Yahudiler, Dünya Siyonist Organizasyonu liderliğinde diplomasiye, ekonomik güce ve bazen de teröre başvurarak Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi devletinin temellerini atmışlardır. Siyonist lider Haim Weizman, İngilizlerin Filistin topraklarının kaderini belirlemede etkin rol oynayacağını öngörerek Birinci Dünya Savaşı sırasında bu ülkeye yaklaşmıştır. 1915’te Osmanlı’ya karşı isyan başlatmaları karşılığında Araplara Ortadoğu’da bir Arap Krallığı’nın vaat edildiği bir ortamda Siyonist hareket 1917’de İngilizlerden Filistin’de bir Yahudi Devleti sözü almışlardır. Meşhur Balfour Deklarasyonu ile “İngiliz hükümetinin Filistin’de Yahudiler için bir devlet oluşturulmasını desteklediği” duyurulmuştur (Ulutaş, Bölme vd, 2012, s.21).

Filistin topraklarında Arap-Yahudi gerginliği 1929 yılında Batı Duvarı için çıkan çatışmalarla zirveye çıkmıştır. Olayları araştıran Shaw Komisyonu manda rejimine karşı bir öfkenin yükseldiğini belirtmiştir. Komisyon olayların nedeni olarak artan Yahudi göçünün Araplar üzerinde oluşturduğu endişeye dikkat çekmiştir. Olaylardan sonra İngiliz manda yönetimi 1930 yılında Passfield Beyaz Belgesi olarak bilinen yeni bir belge ilan etmiştir. Belge kararlarına göre Yahudi göçleri durdurulacak, Yahudilere toprak satışı durdurulacak ve böylece yerli çiftçilerin hayat standardı korunacaktı. Filistinlilerin desteklediği kararlar Yahudiler tarafından tepkiye sebep olunca İngiltere üzerinde baskıya neden olmuş ve İngilizler Yahudiler lehine geri adım atmışlardır. İngilizlerin Yahudilerin lehine geri adı atması ve Yahudi nüfusunun artarak devam etmesi 1935’te Arap isyanına sebep olmuştur.

2 branice yükselme manasına gelen “Aliya” kelimesi ile isimlendirilen Filistin’e Yahudi göçü, o dönem Siyonist hareketin en büyük önceliklerinden biriydi. Dünyanın dört bir yanından Filistin’e getirilen/gelen göçmen dalgaları ilk olarak Rusya ve Yemen’den getirilmiştir. Daha sonraki yıllarda özellikle 1930’lu yıllara kadar yine Rusya ve Polonya’dan, 1930’lardan sonra ise Hitler’in Almanya’da yönetime gelmesiyle birlikte Almanya ve Doğu Avrupa’dan gelmiş/getirilmiştir. 1933-1948 yılları arasında Filistin topraklarına yasadışı yollarla gelen Yahudilerin sayısı ise 110.000 civarındaydı.

İngilizler isyana çok sert karşılık vererek birçok infaz ve sürgün ile olayları ancak 1939'da bastırılabilmiştir (İlbaş, 2023, s.202).

İngilizler bir yandan isyanı bastırırken bir yandan da artan Yahudi göçü nedeniyle siyasi bir çözüm arayışlarına girişmiştir. Bundan dolayı İngilizler sorunun çözümü için Peel Planı ile Arap ve Yahudi toplumlarının bir arada yaşamasının mümkün olmadığı gerçeği çerçevesinde iki devletli bir çözüm önerisi sunmuştur. Olayları yatıştırmak için atılan bu adım, olayları yatıştırmadığı gibi taraflar arasında şiddeti daha da artırmıştır ve İngiltere plandan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Fakat şiddetin bir türlü bitmemesi üzerine İngilizler 1939 yılında her iki tarafı da memnun etmeyecek MacDonald Beyaz Kitabı adında bir belge yayınlamıştır. Beyaz Kitap, toprak satışını yasaklamayı değil denetlenmesini ve Yahudi göçünü yasaklamayı değil sınırlandırılmasını çözüm olarak sunuyordu. Böylece bu belge ile İngilizler, Peel Planı'nda açıklanan iki devletli çözümü rafa kaldırmış ve iki halktan oluşan tek devlet önerisine dönüştürmüştür. Ancak bu da krizi derinleştirmiş ve her iki toplulukta İngilizlerin tutarsız politikalarından dolayı güven kaybı yaşanmasına neden olmuştur (İlbaş, 2023, s.203).

İkinci Dünya Savaşı boyunca İngilizler resmi olarak Beyaz Kitap politikasını sürdürmüş olsa da bölgede nispeten daha az çatışma yaşanmıştır. Bunun nedeni Yahudiler Nazi Almanyası'na karşı savaştan İngilizlerle ters düşmek istememesiydi. İngiltere Beyaz Kitap'ta öngördüğü on yıllık süreye yaklaşılınca çatışmalar tekrar başlamıştır. Siyonist Yahudilerin Irgun ve Stern örgütleriyle İngiliz askerlerine yönelik terör saldırıları durmadan devam ediyordu. Manda yönetiminin iyice gevşediği bir dönemde Yahudi örgütlerinin teröre başvurmasının sebebi İngilizlerin itibarını düşürüp hâkimiyeti ele geçirmektir. Irgun lideri Menahem Begin "İsrail toprağında İngilizlerin prestijini düşürürsek, buradaki hâkimiyetinin sona ermesi kendiliğinden olacaktır" demiştir. Nihayetinde bu politikanın sonucunda İngilizler bölgeye daha çok asker göndermek zorunda kalmış ve sonrasında bölgeden çekilmiştir (İlbaş, 2023, s.204).

1947'de Birleşmiş Milletler, Filistin'deki İngiliz Mandasını Arap ve Yahudi devletlerine bölmeyi amaçlayan, Bölünme Planı olarak bilinen 181 sayılı Kararı kabul etmiştir. 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti kurulmuş ve ilk Arap-İsrail Savaşı'nın fitili ateşlenmiştir. Savaş 1949'da İsrail'in kazanımıyla sona ermiş, ancak 750.000 Filistinli yerinden edilmiş ve bölge 3 parçaya bölünmüştür: İsrail Devleti, Batı Şeria (Ürdün Nehri) ve Gazze Şeridi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan Filistin İngiliz Mandası'nın kurulmasından İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiği 1948 yılına kadar geçen sürede Siyonist hareket, kurulacak Yahudi devletinin siyasi, sosyal ve ekonomik temellerini atmıştır. 1929 yılında Dünya Siyonist Örgütü Filistin'de Yahudi Ajansı'nı kurmuştur. Bir konsey, idari komite ve yürütme kurulundan oluşan Yahudi Ajansı, devlet öncesi dönemde Yahudi otoritesi şeklinde çalışmış ve hem Aliya'yı hem de göçmenleri topluma adapte etme çalışmalarını yönetmiştir. Yine bu dönemde din, eğitim ve sosyal yardım işlerini koordine eden Ulusal Konsey (1920), Hahambaşılık (1921), merkezi İbranice eğitim sistemi, İsrail Teknoloji Enstitüsü (Technion) ve Kudüs İbrani Üniversitesi kurulurken Milli Yahudi Fonu Filistin'de toprak almaya ve Yahudi yaşam alanlarını genişletmeye devam etmiştir. İlerde İsrail Savunma Kuvvetleri'nin çekirdeğini oluşturacak Haganah da bu dönemde kurulmuştur (Ulutaş, Bölme vd, 2012, s.22).

Filistin toprakları, milattan önce başlayan tarihsel süreçten II. Dünya Savaşına kadar, savaşın yıpratığı ve çok tartışmalı bir bölge olmaya devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında İngilizlerin Mandater yetkilerini bırakmasının ve devamında Birleşmiş Milletlerin desteğiyle, 1948 yılı mayıs ayında İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Birleşmiş Milletlerin bu yetkisini kullanması ve bunun sonucunda ortaya çıkan İsrail Devleti, günümüze kadar gelen süreçte gerek Arap-İsrail Savaşları (1948, 1967 Altı Gün Savaşı, 1973 Yom Kippur Savaşı, Lübnan-İsrail Savaşı vd.) gerekse 1948 yılından bu yana Filistin halkına karşı işlediği zulüm ve son olarak 7 Ekim 2023 tarihinden sonraki soykırım noktasına ulaşan hukuk ve insan hakları tanımazlığıyla bölgede sorunlar yaratmaya devam etmektedir (Joshua, 2018).

2. ULUSLARARASI BİR KURULUŞ OLARAK BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM), ÖNEMİ, SORUMLULUK VE YETKİ ALANI

1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası çok kapsamlı bir kuruluştur (Onaran, 1962: 319). Mevcutta 193 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler, kuruluş aşamasında belirlenen ilke amaçlar doğrultusunda çalışmalarına devam etmektedir. Merkezi New York'ta bulunan örgütün Cenevre, Viyana ve Nairobi ofisleri de bulunmaktadır (mfa.gov.tr, 2024). Her üye devletin bir oy hakkı vardır (Çubukgil, 1950: 174).

Birleşmiş Milletler, kuruluş amacında da belirtildiği üzere uluslararası platformda dünyanın ve insanlığın karşı karşıya kaldığı sorunlara karşı ortak bir çözüm geliştirmek, daha yaşanabilir bir dünya mirası bırakmak için çalışmalarını yürütmektedir. Antonio Guterres, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olarak görevine devam etmektedir. Birleşmiş Milletler'in ana organları;

Genel Kurul,

Güvenlik Konseyi (BMGK),

Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK),

Vesayet Konseyi,

Uluslararası Adalet Divanı,

BM Sekreteryası'dır (mfa.gov.tr, 2024).

Birleşmiş Milletler'in ana organı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'dur (BMGK). Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BMGK ana sorumluluğa sahiptir. Konseye 15 üye devlet bulunmaktadır. Bunların beşi daimi üyedir; Çin, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık ve ABD. Birleşmiş Milletlerin kendi askeri gücü bulunmamaktadır. Üye devletler gönüllü olarak her barış gücü harekâtı için gerekli olan askeri ve polis personelini belirleyerek bölgeye intikal ettirmektedir (Vehbi Şahoğlu, 2023: 3).

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri neticesinde devletler ve halklar, yaşanan acıların bir daha yaşanmaması adına Milletler Cemiyeti'ni kurmuştur. Milletler Cemiyeti'nin kurucu devletleri dünya barışının tesis edilmesi adına her konuda karar almakla yetkili görülmüştür. Uluslararası barış adına mücadele edecek olan örgüt, barış adına özel önlemler almakla görevlendirilmişti. Ancak yola çıkılan ülkeler işleyiş de aynı verimi sağlamamıştır. Milletler Cemiyeti'nin uygulamadan ziyade ideallerle gündeme gelmesi, Cemiyetin temsil ve yaptırım gücünün düşük kalması, barışın sağlanması adına yeterli adımların atılamamış olması Milletler Cemiyeti'ni başarısızlığa sürüklemiş ve akabinde İkinci Dünya Savaşı yaşanarak büyük bir yıkım daha meydana gelmiştir (Kutlu, 2018: 179).

Kutlu'ya göre yaşanan bu başarısızlık ve sadece söylemden ibaret olmak biçimi, Milletler Cemiyeti'ni başarısız kılmış ve barışın daha güçlü adımlarla tesis edilebilmesi

için Birleşmiş Milletler 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yıkımı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanabilmesi için kurulmuştur (2018: 180).

Birleşmiş Milletler'in ana amacı; uluslararası barış ve güvenliği tesis etmektir. Birleşmiş Milletler, barışı tehdit eden eylemleri ortadan kaldırmak için ortak önlemler almakla ve barışın bozulmasına yol açabilecek tehlikeleri adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun bir şekilde barışçıl yollarla çözmekle yükümlü görülmüştür. Sadece savaş değil küresel ölçekte etkisi olabilecek ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, eğitim, sağlık gibi alanlarda da barışçıl ve sürdürülebilir bir organizasyon kurmak için girişimlerini başlatmıştır.

Birleşmiş Milletler uluslararası bir örgüt olmasına rağmen, kendi gücüyle hareket ederek bağlayıcı kararlar alabilme yeteneğine sahip bir kurum değildir. Kutlu'ya göre örgütün bağlayıcı karar alma yetkisinin tek yolu, uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla yükümlü olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'dir (2018: 180). Güvenlik Konseyi'ni, örgüt üyesi olsun veya olmasın bütün devletlerin uymak zorunda olduğu bağlayıcı kararlar alabilme gücüne sahiptir. Ancak bunun bile uygulamadaki güçlüğü tartışmaya açık bir konudur. Filistin'de sivil halk bombalanırken Konsey'in devreye girememiş olması bunun en somut örneğidir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği koruma konusunda yetki verilmesine rağmen bu yaptırım gücü niteliğinde değil tavsiye niteliğinde kararlardır. Elbette işlenen suçlar daha sonra Uluslararası ceza mahkemeleri aracılığıyla yargıya taşınabilmektedir. Ancak anında etki gösterecek bir mekanizmanın olmadığı görülmektedir.

Kutlu'ya göre Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması çerçevesinde belirlenen görev ve yetkileri şu şekildedir:

“BM ilke ve amaçları çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği korumak, Silah üretimini düzenleyici önlemler almak, Tarafların sorunlarını barışçıl yollardan çözmeleri için görüşmeye davet etmek, Uluslararası uyuşmazlıklara yol açabilecek anlaşmazlıkları ve sorunları araştırmak ve bu sorunların ya da maddelerin çözümü için tavsiyede bulunmak, Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için güç kullanımına başvurmak ya da onay vermek, Yerel anlaşmazlıkların bölgesel düzenlemeler aracılığıyla barışçıl yollarla çözülmesini teşvik etmek ve bu bölgesel düzenlemelerin BM yetkisi dahilinde kullanılmasını sağlamak, Genel Kurul'a Genel Sekreter ataması konusunda tavsiyede bulunmak, Kurulla birlikte Uluslararası

Adalet Divanı yargıçlarını seçmek, Uluslararası Adalet Divanından yasal konularda hukuki rapor talep etmek, BM'ye yeni üye kabulü konusunda Genel Kurul'a tavsiyede bulunmak” (Kutlu, 2018: 182).

Hızla değişen dünya karşısında Birleşmiş Milletler'in faaliyetleri önem kazanmıştır. Tüm devletlerin çıkarını koruyacak, ortak aklın somut çıktılarını uygulatabilecek bu tür uluslararası kuruluşlar hayati öneme sahiptir. Savaş, göç, ekonomi, işsizlik, çevre, iklim değişikliği gibi temel sorunlar Birleşmiş Milletler'in hassasiyet gösterdiği konuların başında gelmektedir. Çünkü bu tür sorunlar sadece kendi bölgesini değil, bir domino etkisi yaratarak tüm dünyayı etkileyebilmektedir (Cingi, 2012: 116-117).

Çevrenin insan eliyle oluşturulan yıkım ve afetlerinden koruyamamak iklim değişikliğini hızlandırabilmektedir. Amerika'da yaşanan çevre yıkımı Avrupa'yı ve Asya'yı etkilediği gibi tam tersi durumda da farklı kıtalar bu olumsuzluktan nasibini alabilmektedir. Benzer şekilde bir ülkedeki işsizliğin çok yüksek seviyelere ulaşması başka ülke ya da kıtalara göçü hızlandırmaktadır. Yaşanan göçü sayıca fazla olması, göç yönetimini zorlaştırmaktadır. Gittikleri ülkelerde zaten öteki konumunda bulunan göçmenler, yönetilemeyen göç karşısında hem kendilerini hem gittikleri bölgedeki insanları farklı sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir (Bozlağan, 2004: 229).

Bu bakımdan bir bölgede yaşanan olumsuz gelişmeler küresel boyuta çok hızlı taşınabilmektedir. Birleşmiş Milletler ve benzeri uluslararası kuruluşlar bu tür durumlarda ortak sağduyu oluşturmak, tüm insanlığın çıkarına kararlar alarak farkındalık kazandırmak bakımından önemli bir misyonu üstlenmiş durumdadır (Cingi, 2012: 125). Peki Birleşmiş Milletler son dönemde yaşanan İsrail – Filistin Savaşı'nda başarılı bir sınav vermiş midir? Savaşı durdurmak için gerekli adımları atabilmiş midir? İnsani yardım koridorlarının açılması noktasında üye devletleri harekete geçirip aktif tutabilmiş midir? Bu ve benzeri sorular Birleşmiş Milletler'in pek çok açıdan eleştirilmesine yol açmış ve Birleşmiş Milletler'in organizasyon yapısına karşı merak uyandırmıştır.

Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları yoksulluğun son erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışı hedefliyor. BM'nin çalıştığı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları şunlardan oluşuyor.

Şekil 1: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Birleşmiş Milletler, Türkiye ve diğer üye devletler dahil "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları"na ulaşılması için hem 17 maddelik hedef belirlemiştir. Bu hedeflere ulaşılması için projeler üzerine çalışmalarına devam etmektedir. Birbiri ile bağlantılı 17 maddelik hedef, Türkiye dahil tüm dünyada insanların karşı karşıya kaldığı temel problemlerin çözümüne odaklanmaktadır. 2030 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması için desteklerini sürdürüyor. Kalkınma hedeflerinde daha yaşanabilir, daha adil, daha çevreci bir dünya planlaması arzu edilirken, uygulamada karşılığı bulunmamaktadır. Filistin ile İsrail arasında yaşananlar, öteki tarafta Rusya ile Ukrayna arasında yaşananlar, dünya genelinde savaşın boyutunu artırmaktadır.

Bu bilgiler ışığında Birleşmiş Milletler'in önemi, kapsamı ve yetki alanı meselesine tekrar dönüldüğünde, Birleşmiş Milletler'in mevcut yetki ve etki alanının çok sınırlı olduğu, bazı yaptırımları yeniden düşünülmesi ve bağlayıcılığının olması gerektiği görülebilmektedir. İsrail ile Filistin arasındaki çatışma masum Filistin halkını hedef almaya başladığında Birleşmiş Milletler'in çok geç kaldığı, tepki göstermekten başka bir aksiyon alamadığı, yardım koridorunun açılmasında bile pasif görevde kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda tüm dünyada barışın sağlanması

için üye olan ve olmayan devletlerin uymakla yükümlü olduğu konuların tartışıl-
maya açılması ve Birleşmiş Milletler'in kendini yenileyerek geliştirmesi gerektiği
söylenbilir.

Birleşmiş Milletler'in Kıbrıs'taki misyonuyla ilgili Vehbi Şahoğlu'nun yaptığı
çalışma da bu çalışmanın konusuyla paralellik göstermektedir. Dünya genelinde
barışı sağlamak için Birleşmiş Milletler'in varlığı bulunmak da ancak somut karşı-
lık bulamamaktadır. Vehbi Şahoğlu Kıbrıs meselesiyle ilgili Birleşmiş Milletler'in
başarısız misyonunu çalışmasında şu şekilde ifade etmiştir:

"Kıbrıs'ta konuşlanan Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFCIYP) son dö-
nemlerde sadece sınırlarda belirlenmiş bölgelerde asgari iki personelden oluşan
kolluk gücü görevini yapmaktadır. Bu gücün, barışı zorlama yetkisi yoktur, sade-
ce Genel Sekreterin toplumlar arası görüşmeleri teşvik etme çabalarını destekle-
mek ve kolaylaştırmak için vardır. Kısacası, BM güçleri sadece müzakerelerin de-
vam etmesi için statükoyu korumaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
(BMGK), Kıbrıs sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için iyi niyet misyonu
olarak çalışmaktadır ve bu nedenle 1968'den beri iki toplumun temsilcileri ara-
sında eşit koşullarda birçok toplumlar arası müzakereler gerçekleştirmiştir. BM-
GK'nin beş daimi üyesine verilen veto yetkisi nedeniyle BM'in siyasi olarak yete-
rince demokratik ve anayasasına uygun davranmadığı görülmekte olup; bu çoğu
üye devletler arasında adaletle çelişmektedir. Bu, gücün yanlış davranışlarına ne-
den olabilir ve yalnızca kendi ülkeleri için kazanımlar elde etmek için hareket ede-
bilirler. BM'in, bu beş devletin hakimiyetine ve yönetimine bağımlı olmaya devam
ediyor olması sonucunda BMGK uluslararası sistemde küresel barış ve güvenliğe
ilişkin ana hedefine ulaşma konusunda etkisiz hale geliyor. Son yıllara kadar BM
himayesinde Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum liderler arasında sayısız müzakereler ya-
pılmış, ancak hiçbir anlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle BM Kıbrıs sorununda
çözüme ulaşmak için arabulucu tekniklerini yeniden gözden geçirmelidir" (Vehbi
Şahoğlu, 2023: 1).

3. GEÇMİŞTEN BUGÜNE BÖLGEDE YAŞANAN ÇATIŞMALARA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN DİPLOMATİK DAHLİ VE HAMLELERİ

Filistin-İsrail çatışmasının, başladığı ilk günlerden bugüne gerek bölgesel gerek
küresel güçlerin gerekse de uluslararası aktörlerin bir şekilde dahil olduğu veya

dahil olmak zorunda kaldığı bir konu olduğu görülmektedir. Bu aktörlerin her birinin söz konusu çatışmaya yönelik müdahil tutumlarının kimi zaman bölgede tansiyonu daha da arttıran kimi zamansa bölgede huzur ve güvenliğin sağlanması amacını taşıdığı izlenmektedir.

BM söz konusu olduğunda ortaya konan çabaların bölgedeki kan ve göz yaşını dindirmeyi, bölgede sürdürülebilir bir barış ve güven inşasını öncelediği iddiası görülmektedir. Bu iddianın ne derece başarıya ulaştığının en büyük cevabı ise maalesef bugün hâlâ büyük bir vahşetle ve yıkımla Filistin'in İsrail tarafından maruz bırakıldığını gördüğümüz tablo vermektedir. Peki BM neden başarısız kalmaktadır? Bu sorunun cevabı aslında yukarıda da açıklandığı üzere BM'nin yapısıyla ve bu yapının merkezini oluşturan Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin tutumunda saklıdır demek yanlış olmayacaktır. Bu bölümde de geçmişten incelemelerle BMGK üyelerinin Filistin-İsrail çatışmasına olan yaklaşımları ele alınacaktır. Zira söz konusu yapının üyelerinin adı geçen çatışmaya yönelik tarihi tutumlarının, bugünkü tutumlarının anlaşılması noktasında önemli olacağı düşünülmektedir.

3.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD, İsrail'in kuruluş sürecinden sorunun günümüze kadar devan eden her aşamasında ağırlığını hissettiren ve soruna bir şekilde müdahil olan bir ülke profiline sahiptir. İsrail'i kurulduktan sadece dakikalar sonra tanıdığını açıklayan Birleşik Devletler'in konuya yönelik ilk ve en önemli yaklaşımı olarak gösterdiği tavır İsrail'in varlığını ve güvenliğini korumaya yönelik olarak şekillendirdiği tartışmasız yükümlülüğüdür. ABD, İsrail devletini kuruluşundan itibaren destekleyen, himaye eden ve koruyan politik argümanlar ve yaklaşımlar sergilese de İsrail özelindeki bu politika ve yönelimlerinde zaman zaman Ortadoğu'daki genel politikası içerisinde sınırlı ve dar kapsamlı da olsa bazı değişikliklere gitmiştir.

ABD'nin İsrail ve İsrail-Filistin Sorunu'na yaklaşımı incelendiğinde gözden kaçırılmayacak bir başka etken ise ABD'deki güçlü İsrail lobisidir. Bu durum İsrail lobisinin güçlü etkileri düşünüldüğünde her ABD yönetiminin ister istemez dikkat etmek ve desteğini yanında görmek istediği bir yapının ABD iç politikasından, dış politikasına dek ne kadar etkili olduğunu da göstermektedir. Nitekim bu realite ABD yönetimlerinin yıllarca Filistinlilere ve söz konusu soruna bakışını yakından etkilemiştir.

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra -Soğuk Savaş Döneminde- batı merkezli dünyanın lideri olarak Ortadoğu'da Sovyet yayılmacılığının önünü kesmek, bölgede bir denge sağlayarak hem çatışma ya da çatışmalara son vermek hem de bölgedeki kendi çıkarlarını maksimize edip, koruyacak bir profile büründüğü görülmektedir. Nitekim Soğuk Savaş döneminde ABD'nin İsrail-Filistin Sorunu'na yaklaşımı da genel olarak bu minval örtüsünde olmuştur. ABD, Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra da söz konusu sorunun muhatapları üzerinde etkili olan -mutlak manada- ya da bu denli yüksek etkide bulunma gücünü elinde tutan tek devlet olmuştur.

ABD'nin İsrail kurulduktan sonra bu ülkeye 1948-1967 yılları arasında ekonomik vb. gibi destekleri söz konusu olmuş ancak askerî açıdan desteğiye daha sınırlı olmuştur. 1967 Savaşı ve sonrasında 1973 Savaşı ile ABD'nin sorunun içerisinde daha aktif bir şekilde yer almaya başladığını görmekteyiz. 1967 Savaşı'nın hemen öncesinde Mısır ve Suriye gibi bölgedeki SSCB yanlısı ülkelere bizzat SSCB'ce yapılan askeri yardımların, ABD'yi İsrail'e daha önce yaptığı askeri ve teknik yardım programlarını daha da arttırmaya yöneltmiştir. ABD'nin İsrail'e yönelik bu yüklü silah ve teknik yardım programları 1973 Savaşı'nda da kendini göstermiştir. ABD'nin sorunun çözümüne yönelik hamlelerinin ise özellikle Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in yoğun diplomatik faaliyetlerinde kendine yer bulduğunu görmekteyiz. ABD bu diplomatik hamlelerle özellikle Mısır-İsrail ve Suriye-İsrail arasındaki ateşkes görüşme ve anlaşmalarında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Washington yönetimlerinin BM çatısı altında da kurumun 242 sayılı kararına³ göre bir çözümünden yana olduklarını dillendirse de 1988'de Arafat'ın İsrail'in varlığını tanımamasına dek FKÖ'yü bir terörist yapı olarak nitelendirdiklerini görmekteyiz. Bu tarihten sonra ise ABD, Arafat ve FKÖ ile diyalogunu arttırmaya yönelmiş, 1991 yılında gerçekleştirilen Madrid görüşmelerinde de artık ABD'nin sorunun çözümü için başat unsur olduğunu göstermektedir.

Tüm bunlara karşın ABD'nin zaman zaman İsrail'e olan desteğini çektiğini/ çekmek zorunda kaldığını da görmekteyiz. Ancak bunlar ABD-İsrail arasında derinlemesine çatlaklar oluşturacak boyutlarda olmamıştır. Nitekim İsrail'in kuruluşundan bu yana BM'de Filistinli mültecilerin işgal edilmiş topraklarına dönüşünü

3 242 Sayılı Karar: 6 Gün Savaşı'nın ardından BMGK'ca alınan karardır. Ortadoğu'da adil ve kalıcı bir barış çağrısı yapılırken; İsrail'den işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi, bölgedeki devletlerin de güvenli ve tanınmış sınırlar içinde var olma haklarına saygı duyulması istendi.

desteklemiş ve bu yönde oy kullanmıştır. Ancak ABD'nin bu konudaki tutumu 1994 yılında Clinton dönemiyle son bulmuştur ve ABD artık Doğu Kudüs'ü işgal edilmiş toprak olarak nitelendirmekten vazgeçmiştir.

George W. Bush'un iktidara gelmesiyle de yeni yönetim ilk etapta Clinton yönetiminden farklı bir yaklaşımla İsrail-Filistin sorununa yönelmeyeceğinin izlenimlerini vermiştir. Buna göre ABD, İsrail-Filistin Sorunu'na aktif olarak eğilim göstermeyip, dikkatini daha çok Irak'a kaydırmaya başlamıştır. Bush yönetiminin ilk yıllarında dikkat çeken bir diğer yaklaşım ise ABD'nin 2000 yılında olası bir Irak harekâtı için Arapların desteğini almak amacıyla İsrail-Filistin Sorunu'nda İsrail cephesinden biraz sıyrıldığını, sorunun çözümü için hazırlanmış Suudi Barış Planı'nı destekler gözüküp, İsrail'e zaman zaman eleştiriler yönelttiğidir. Hatta Başkan Bush Suudi Barış Planı'nın hemen öncesinde ilk kez Filistin Devleti'nin kurulmasını destekleyebileceklerini açıklamıştır.

11 Eylül ise ABD'nin soruna yönelik yaklaşımına etki eden unsurların başında geldi. Nitekim 11 Eylül sonrası vizyon ve misyonunu küresel terörle mücadele olarak açıklayan ABD, Ariel Şaron'un Filistin topraklarını işgal edip, Oslo prensiplerini ihlal etmesini ve Filistin ile Yaser Arafat'ı resmen kuşatarak dış dünyadan izole etmesini göz ardı etmiş; İsrail'e yönelik gerçekleşen Filistin saldırılarını da terörist faaliyet olarak nitelendirip, bunu global terörün bir parçası saymıştır. Ancak İsrail'in özellikle Cenin Mülteci Kampı ve Nablus'ta yaşattığı olaylar uluslararası kamuoyunda ciddi eleştiri ve kınamalar alınca, Başkan Bush da 4 Nisan 2002 tarihinde İsrail'den Filistin topraklarından çekilmesini istemiştir.

ABD, İsrail ile olan yakın bağları nedeniyle dünya kamuoyunda İsrail'in Filistin'deki şiddetine karşı çıkan unsurlarca sıklıkla anti-Amerikancı bir yaklaşıma maruz kalsa da sorunun nihai çözümü olarak aslında bu iki devletin barış ve güvenlik içerisinde yan yana yaşamalarını görmektedir.⁴ Zira ABD yönetiminin bölgede İsrail ile olduğu kadar Müslüman Arap ülkeleriyle de yakın ticari, ekonomik ve askeri iş birlikleri söz konusudur. Buna rağmen yukarıda da izah edilen çeşitli nedenler ve bölgedeki ABD varlığının gerekleri çeşitli tehditlere maruz kaldığıdaysa özellikle ABD'deki şahin kanadın etkin olduğu ve İsrail'in radikal tavırlarını Tel Aviv'in varlık sebebi olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. ABD ayrıca bugüne

4 Dr. Rifat Uçaroğlu, *Siyasi Tarih (1798-2001)*, Der Yayınları, 6. Basım, Kasım 2006, s.850-851; US. EU Share Vision of Israel and Filistine Side by Side, Bush Says Washington File, 2 Mayıs 2002, VS Deporment of Stoke, <http://usingfo.state.gov>

dek BMGK'da oylanan İsrail'in Doğu Kudüs'te yeni yerleşim birimleri açmasının önlenmesi kararlarının da İsrail'in Filistin'e yönelik şiddetine karşı olan kararlarının birçoğunu da veto etmiştir.

3.2. Rusya

BMGK üyesi olan ve Soğuk Savaş Dönemi'nde Varşova Paktı'nın liderliğini üstlenen Rusya'nın gerek Ortadoğu Bölgesi'nde gerekse de İsrail-Filistin Sorunu'nda aldığı tutum ve uyguladığı politikalar uluslararası camiada hem önemli sonuçlar doğurmuş hem de yakından takip edilmiştir.

Avrupa ülkeleri gibi Rusya'nın sahip olduğu Yahudi nüfus ve İsrail devleti kurulmadan önce Yahudi toplumunun burada "Pogrom" adı verilen şiddet eylemlerine maruz kalması ve yine Yahudi milli devleti İsrail'e ve öncesinde Yişuv'a buradan yapılan "Aliyah" ismi verilen kitlesel Yahudi göçlerini Rusya ve Yahudi etkileşimi açısından not aldıktan sonra Rusya'nın soruna olan yaklaşımı konusuna devamla ilk önce belirtebileceğimiz nokta İngiltere'nin bölgedeki mandayı sona erdireceğini açıklayıp konuyu BM çatısı altına getirmesidir. Bu aşamada Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB-Rusya) bölgede bir Yahudi devletine olumlu baktığını görmekteyiz. Nitekim 1947'de BM çatısı altında yapılan toplantıda SSCB temsilcisi A. Gramyko konuşmasında şunları vurgulamıştır: "Filistin'i iki bağımsız devlete bölme fikrinin tarihte önemi büyük olacaktır. Çünkü bu karar hala bazı Avrupa devletlerinin sınırlarındaki kamplarda bulunan yüzbinlerce Yahudi'nin yasal hakkıdır."⁵ SSCB konuyla ilgili olarak yapılan oylamada da olumlu oy kullanmıştır.

1948 yılında İsrail devleti kuruluşunu ilan ederken onu ilk tanıyan ülkelerden biri yine SSCB olmuştur. Bu tanıma, diplomatik ve askeri etkileşimi de beraberinde getirmiş; 1948'deki ilk Arap-İsrail Savaşı'nda SSCB, bazı Doğu Avrupa ülkeleri aracılığıyla İsrail'e silah ve teknik malzeme yardımında bulunmuştur. Ancak ilerleyen zamanda gerek küresel gerekse bölgesel dengelerde gelişen değişim ve tutumlar SSCB-İsrail ilişkilerinde de farklılıklara yol açmıştır. Zira İsrail'in bu dönemlerde gerek Kore konusunda ABD liderliğindeki Batı dünyasının yanında yer alması gerekse de uluslararası arenada ABD'nin güçlü desteğine yönelmesi SSCB'nin bu ülkeyle ilişkilerinde değişikliklere yol açmıştır.

5 Jann A. DiGeorgio Later, "The US-PLO Relationship From Dialogue to the White House Lawn" David W. Lesch, The Middle East and the United States (Colorado: Westview Press, 1996), s.254 içinde, Milliyet, 8 Nisan 2002

Aynı dönemlerde Ortadoğu'da Mısır ve Suriye gibi Arap ülkelerinin Batı, İsrail ve ABD karşıtlığı bu ülkelerle SSCB'yi yakınlaştırmıştır. Böylece Arap ülkeleri ve İsrail aracılığıyla Ortadoğu, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB'nin karşı karşıya geldiği bir başka merkez üs olmuştur.

SSCB 1956 yılında yaşanan ve İngiltere, Fransa, İsrail üçlü koalisyonun Mısır'a saldırmasıyla çatışmaya dönüşen Süveyş Krizi'nde aktif rol oynamış, koalisyonun çatışmalara son verip bölgeden çekilmemesi halinde Londra ve Paris'i nükleer saldırıyla tehdit etmiştir. SSCB lideri Kruşçev'in bu hamlesi sonuç vermiş, Nasır'ın Mısır'ı rahat bir nefes almıştır. SSCB'nin petrol ve enerji zengini bir bölge olan Ortadoğu'da bu denli etkin olması elbette ki ABD'yi rahatsız etmiştir. Buna rağmen ABD'de enteresan bir şekilde koalisyonun bu saldırı ve müdahalesine karşı çıkmıştır.

1967'de gerçekleşen, Arapların yenilgisi İsrail'in ise topraklarını daha da genişleterek kazandığı zaferle biten ve Altı Gün Savaşı olarak nitelendirilen ikinci Arap-İsrail Savaşı'nda ise SSCB, Arap ülkelerinden taraf olsa da söz konusu bu ülkelere (Mısır, Suriye, Ürdün) ciddi manada bir yardım ya da destek vermemiştir. Zira SSCB bu savaşta Arap ülkelerine vereceği askeri ya da teknik konuda bir desteğin bölgede ABD-SSCB krizine yol açabileceğini düşünmekteydi.

1973'teki savaştan sonra ise SSCB taraflar arası diyaloga ve kalıcı bir barışa dayalı BM hamlelerini desteklemiş, bu doğrultudaki BMGK kararlarında olumlu oy kullanmıştır. Ancak ABD'nin Camp David sürecinde oynadığı rol SSCB'yi hem bu süreçten hem de sorundan dışlanmış izlenimine yol açmıştır.

70'li yıllarla birlikteyse SSCB, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında ilişkilerin geliştiğini, Moskova'ya FKÖ ziyaretlerinin yapıldığını hatta burada bir FKÖ temsilciliğinin açıldığını, SSCB'nin uluslararası arenada Filistinlilere destek açıklaması yaptığını görmekteyiz.

Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında ise daha çok kendi iç sorunlarına yönelen Rusya'nın, İsrail-Filistin Sorunu'nda ABD'ye nazaran daha geri planda olduğu görülmektedir. Ancak kendisi bir Ortadoğu uzmanı olan Primakov'un 1996 yılında Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesi, Rusya'nın sorunun çözümünde ve bölgede tekrar aktif bir hale bürünmesine yol açmıştır. Hatta Primakov, bölgeye yaptığı ziyaretlerde başta İsrail-Filistin Sorunu olmak üzere bölgedeki tüm sorunların

Ortadoğu'da huzur, barış ve istikrar için çözülmesi gerektiğini; bu konuda Rusya'nın üzerine düşeni yapmaya hazır olduğuna benzer açıklamalar yapmış ancak bu arabuluculuk taktiği İsrail tarafından ret edilmiştir. Filistin cenahı ise tam tersi istikamette adımlar atmış, Yaser Arafat bizzat Moskova'yı ziyaret ederek, sorunun çözümü ve İsrail'in işgal topraklarından çekilmesinin Rusya arabuluculuğuyla gerçekleşebileceğine inanmıştır .

İntifada sürecinde ise Rusya, ABD, AB ve BM'den oluşan "Dörtlü Yapı-Orta Doğu Dörtlüsü" taraflara çatışmalara son verme çağrısının yanında "İki Devletli Çözüm" dayanan bir de çözüm taslağı sunmuştur. Bu taslak genel olarak Madrid Konferansı⁶ sürecinde ortaya atılan toprak karşılığında barış ilkesiyle o güne kadar ki BM kararlarının toplamından oluşuyordu. Rusya söz konusu bu taslağı BM-GK'da da kabul etmiştir. Ayrıca taslak 2005 yılına dek Filistin'in resmi statüsünün de belirlenmesini içeriyordu. Ancak bu girişimler sonuç vermemiş ve üstelik İsrail Batı Şeria'da "Ayrım Duvarı" nı⁷ Rusya ve birçok devletin tepkisine rağmen inşa etmeye başlamıştır. Rusya İsrail'in Filistin topraklarında giriştiği yerleşim yeri inşalarını da sıklıkla eleştirmektedir. Rusya'nın sorun içerisindeki tutumuna yönelik önemli ve bir o kadar da ciddi olan bir gelişme Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in 2013 yılının hemen başında Filistin topraklarına gerçekleştirdiği ziyaret olmuştur. Medvedev, Filistin lideri Mahmud Abbas ile yaptığı görüşmenin ardından yaptığı açıklamasında kendilerinin bağımsız Filistin'i tanıdıklarını söylemiştir.

Rusya'nın soruna yaklaşımı konusunda ortaya attığı iki önemli tezi de incelemek de faydalı olacaktır. Bu tezlerden ilki İsrail'in haksız işgalleri için Filistinlilere tazminat ödemesi, ikincisi ise Kudüs'ün ikili bir statüye ayrılıp Doğu Kudüs'ün uluslararası bir yapıya yönetilmesidir.

3.3. İngiltere

Filistin'deki İngiltere varlığı Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeyi kaybetmesiyle başlar. Ancak İngiltere'nin bölgeye yönelik çalışmalarının çok daha önce başladığı bilinmektedir. Zira daha önce yapılan gizli anlaşmalar aracılığıyla (Syces-Picot, McMahon-Hüseyin Mektuplaşmaları, Balfour Deklarasyonu

6 Madrid Konferansı: 1991 yılında İsrail ile Arap devletleri (Suriye, Filistin, Lübnan, Ürdün) arasında bir barış süreci başlatmak amacıyla İspanya'nın ev sahipliğinde ABD ve SSCB tarafından desteklenerek yapıldı.

7 Ayrım Duvarı: Utanç Duvarı olarak da bilinir. 2002 yılında Ariel Şaron'ın girişimleriyle yapımına başlandı. Filistinliler ırkçı duvar, İsraililer ise güvenlik duvarı olarak adlandırmaktadır.

nu) bölgeye yönelik, farklı unsurlarla planlamalar vs. yapılmıştır. Savaş sonunda ise Birleşik Krallık, Filistin'de Suriye'den ayrı bir yönetim kurmuştur. Oluşturulan bu yeni yönetime meşruluk sağlamak için de konuyu Milletler Cemiyeti'ne (MC) getirip 1922 yılında bu topraklarda resmi manda yönetimini oluşturmuştur. Birleşik Krallık Filistin Mandası'na atanan ilk manda yüksek komiseri olan Herbert Samuel -kendisi de bir Yahudidir- bundan sonraki çalışmalarında Yahudi unsuru önceleyen tutum ve çalışmalar izlemiştir .

Birleşik Krallık Filistin Mandası 1946 yılına dek Mavera-i Ürdün Emirliği'ne bağlı bir özerk bölge olarak yönetilmiş ancak bu tarihten sonra da Ürdün'den ayrılmış; nihayetinde İngiltere'nin 1948'de çekilmesiyle de bu topraklarda ki manda yönetimi son bulmuş; hemen akabinde ise İsrail devleti kuruluşunu ilan etmiştir.

İngiltere gerek küresel arenada ki siyasi, sosyal, ekonomik diğer uğraşları gerekse de Filistin mandasındaki Arap ve Yahudi toplumu arasındaki her geçen gün artan gerilim ve çatışmaların sorunu çıkmaza sokup, düzeni zorlaştırması, sorunun yol açtığı maddi- manevi kayıplar vb. gibi nedenlerle önce 1947'de mandadan çekilmiştir. Bundan sonra ise İngiltere bölgede kurulan İsrail devletini tanımış, bu ülke ile birçok farklı alanda ilişki kurmuştur. Aslında bu yakınlaşma İngiltere açısından bir bakıma Ortadoğu politikaları için bir zaruretti de denebilir. Zira I. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu'da çıkarları doğrultusunda yeni bir düzen oluşturma çabasına giren İngiltere'ye ve politikalarına zamanla bölgede tepkiler oluşmaya başlamış, özellikle de 2. Dünya Savaşı sırasında Arap Milliyetçiliği İngiliz düşmanlığı etrafında birleşmiş ve bölgede bu doğrultuda ya yeni aktörler oluşturmuş ya da yine bu doğrultuda olaylar zincirine yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler de İngiltere'yi bölgede güvenilir bir partner ihtiyacına götürmüştür. Bu da İsrail'den başkası olmamıştır.

1956 yılında yaşanan Süveyş krizi ile Nasır'ın Kanalı millileştirmesine verilen en büyük tepkilerden biri de kuşkusuz İngiltere'nindir. Zira Nasır'ın bu kararı İngiltere tarafından bölgedeki finansal ve stratejik çıkarları açısından kabul edilemezdi. Nasır'ın Mısır'ına karşı harekete geçen İngiltere'nin yanında Fransa'nın yanı sıra İsrail de vardı. Oluşturulan üçlü koalisyonca yapılan anlaşmaya göre önce İsrail, Mısır'a saldırmış; akabinde savaşı durdurmak bahanesiyle Nasır'dan müdahale isteğinde bulunan İngiltere ve Fransa; Nasır'dan ret cevabı alınca saldırıya geçmiştir. SSCB ve ABD'nin bu duruma tepki göstermesi üzerineyse İngiltere ve

ortakları çekilmek zorunda kalmıştır. Süveyş Kanalı Krizi aslında bölgede hege-
monların değiştiğinin en çarpıcı fotoğrafı olmuştur. Bölgede daha önce başat güç
olan İngiltere ve Fransa Soğuk Savaş dönemiyle dahil oldukları Batı Bloğu'nun
lideri ABD ve karşıt kampın lideri SSCB'nin müdahaleleriyle çekilmek zorunda
kalmış, bölgedeki eski faal pozisyonlarını da bu ülkelere terk etmek durumunda
kalmışlardır. Ancak bu durum söz konusu ülkelerin bölgeden mutlak manada si-
linmesi olarak yorumlanmamalıdır.

İngiltere bundan sonraki süreçte İsrail-Filistin Sorunu'na yönelik politika ve
uygulamalarında BM faaliyete yönelmiş; söz konusu sorunla ilgili olarak BM çatısı
altındaki çalışmalarda, komisyonlarda bulunmuş; bölgeye ve soruna yönelik ABD
tez ve çalışmalarını, barış görüşmelerini desteklemiştir.

İngiltere'nin yakın dönemde zaman zaman İsrail-Filistin çatışmasına yönelik
çözüm içinse iki devletli model seçeneğinden yana olduğu anlaşılmaktadır. Bu
husus bir dönem İngiltere Başbakanlarından David Cameron tarafından BM 66.
Genel Kurulu toplantısında İngiltere'nin sorunun iki devletli modelle çözülebile-
ceğini⁸ savunduğunu belirtmesiyle de görülmüştür.

Yine İngiltere'nin sorunun çözümüne yönelik bir hamlesi olarak eski başbakan-
larından Tony Blair'in 28 Temmuz 2015 tarihinde Filistin- İsrail sorunu ile ilgi
gelişmeleri değerlendirmek ve Filistin –İsrail müzakerelerini yeniden başlatmak
amacıyla Kahire'ye gittiğini⁹ görmekteyiz. İngiltere daha önce de yapılan görüşme-
lerde sorunun çözümü sürecinde – İsrail'in taraftar olmamasına rağmen- İsrail'ce
Gazze'ye uygulanan ambargonun sona erdirilmesinden yana taraf olmuş, İngiltere
parlamentosunun bir alt kanadı olan Avam Kamarası da Filistin'in devlet olarak
tanınmasına ilişkin önergeyi 2014 yılının Ekim ayında 274 oyla kabul etmiştir.

3.4. Fransa

İsrail ile olumlu olarak nitelendirilebilecek ilişkilere sahip olan Fransa'da ulus-
lararası Siyonist hareket ile ilişkiler İsrail'in kurulmasından önceye dayanır. İsrail'in
kurulmasından sonra da bu ilişkiler ilerletilerek devam ettirilir. Fransa 1956
yılındaki Süveyş Krizi diye tabir edilen olayda İngiltere ve İsrail ile birlikte Mısır'a
karşı hareket etmiştir.

8 www.haberler.com/ingiltere-basbakani-ndan-arapbahari-vurgusu-3010709-haberi/

9 www.trtturk.com/haber/ingiltere-eski-basbakani-blair-misirda-142987.html

Yaşanan bu krizin ABD ve SSCB'nin oynadığı rolle sona ermesinden sonra başta Mısır olmak üzere SSCB tarafından desteklenen Arap devletleri ordularını güçlendirme çalışmalarına girişmiştir. Bu süreçte benzer tutum sergileyen İsrail'in silah, teçhizat ve teknik açıdan tedarikçilerinden biri de Fransa olmuştur. Fransa- İsrail ilişkileri; De Gaulle döneminde MOSSAD'ın¹⁰ Paris'te büro açmasına izin verilmesiyle bir üst perdeye taşınmış oldu. Ancak Paris'te ki bu büro, Fas muhalefetinin önemli isimlerinden Mehdi B. Bereke'nin Fransa istihbaratı ve MOSSAD'ın ortaklaşa operasyonu ile Fransada öldürülmesinin oluşturduğu olumsuz havadan ötürü kapatılmıştır.

Fransa'nın, İsrail'in askeri ve teknik konularda olan ana tedarikçi rolü de 1966 yılına dek sürmüştür; Fransızların Cezayir'den çekilmesinden sonra De Gaulle bu durumun sona erdiğini ve İsrail tarafından kendilerine ödenen savaş uçakları parasını geri vermeyeceklerini¹¹ söylemiştir. Bu durum Fransa ve İsrail arasında gerilime yol açmış; İsrail'in cevabı 1969 yılında Fransa'nın Cherbourg Limanı'ndan beş füze gemisini kaçırmak olmuştur .

Fransa bu ve bundan sonraki süreçte ise soruna yönelik BM planlarını desteklemiştir. Ayrıca 2014 yılında önce parlamento Filistin'in devlet olarak tanınmasını kabul etmiş; ardından senato genel kurulunda aynı gündeme yönelik karar tasarısı 146 "hayır" oyuyla karşılık 153 "evet" oyuyla kabul edilmiştir. Görüşmeler sırasında hükümet adına konuşan Avrupa İşlerinden Sorumlu Bakan Harlem Desir, Fransa'nın söz konusu sorununa yaklaşımının barış içinde yaşayacak iki devletli çözümden yana olduğunu vurgulamıştır.

Senatodan çıkan bu karar her ne kadar sembolik olsa da karar Filistin ve İsrail cenahlarında farklı tepkilerle karşılandı. Alınan kararlar Filistin tarafında memnuniyete yol açarken; İsrail'in Paris büyükelçiliği konuyla ilgili olarak alınan kararların İsrail-Filistin barışına giden imkânları azaltıcı bir etkiye yol açabileceğini ifade etmiş; İsrail Başbakanı B. Netanyahu da daha öncesinde Fransa'nın Filistin'i bir devlet olarak tanıma girişiminde bulunmasını bir hata olarak değerlendirmiştir.¹²

İsrail – Filistin Sorunu'na Fransa'nın yaklaşımı konusunda Fransız bir yetkilinin Al- Monitor'a verdiği bilgide Fransa'nın yakın zamanda BMGK'dan Filistin

10 MOSSAD: İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü isimli İsrail istihbarat örgütüdür. Resmi olarak 13 Aralık 1949'da kurulan servisin merkezi Tel Aviv'dir.

11 Hnn.us/articles/751.html (17/10/2007)

12 www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-senatosu-filistin-taninmasini-istedi

devleti lehine bir karar çıkarılmasına öncülük edeceğini de söylemiştir. Kararın ne olacağı ya da nasıl ve neyi içereceğine yönelik olaraksa temel parametrelerin 1967 Hattı'na dayanan sınırlar, Kudüs'ün iki devletçe başkent olarak paylaşılması ve Filistinli mülteciler karşısında iki tarafta mutabık kalınan bir çözüm olacağı şeklinde olmuştur. Aynı yetkili bu konuyla ilgili olarak BMGK'da yapılacak oylamada ABD'yi veto etmeme konusunda Fransa'nın ikna etmeye çalışacağını belirtmiştir. İsraili kaynaklar ise ABD'nin böyle bir kararı veto etmeyeceği yönündeki Fransız varsayımlarını pek geçerli gerçekçi bulmamıştır. Zira ABD'nin bölgede İran meselesine yoğunlaştığı dönemlerde İsrail'i ikinci bir diplomatik cephede karşısında görmek istemeyecektir.

Fransa'nın Filistin konusundaki diplomatik mesaisini arttırması İsrail'i pek hoşnut etmese de Filistin tarafında olumlu karşılanmıştır. Ayrıca kaynaklar bölgedeki diğer Arap devletleriyle (Mısır ve Suudi Arabistan gibi) olumlu sayılacak ilişkilere sahip olan Fransa'nın bu barış girişimlerinin; Araplar ve İsrail arasındaki ilişkilerin normalleşmesi ve bölgesel ekonomik iş birliği doğrultusunda Fransa'nın bölgeselci yaklaşımıyla uyuştuğunu da belirtmektedir.¹³

3.5. Çin

BMGK'nın 5 beş daimî üyesinden biri olan Çin genel olarak diğer konularda olduğu gibi İsrail- Filistin Sorunu'nda da ABD tezlerine yakın olan İngiltere ve Fransa'nın aksine Rusya'ya yakın durmuş; konuyla ilgili tutumu Rusya ile hemen hemen örtüşmüştür. Bu durum Rusya ile ilişkileri zaman zaman gerilse de büyük ölçüde bu şekilde devam etmiştir.

Soğuk Savaş dönemine denk gelen İsrail'in ilk kuruluş yıllarında Çin'in Orta Doğu ülkelerine mesafeli bir duruş sergilediği görülmüştür. Çin'in bu tutumunu açıklayacak en büyük neden SSCB ile paralel politikalar göstermesidir. Bu doğrultuda Çin, bölgede ABD'ye daha yakın duran bölge ülkeleriyle ilişkilerine dikkat etmiştir. Çin'in bu davranışı bölge ülkelerinin Çin'i tenkit etmesine yol açmıştır. Nitekim İsrail hariç o dönemin bölge ülkeleri 1949 yılında kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanımamıştır.

13 www.al-manitor.com/pulse/tr/originals/2015/04/Israel-france-involvement-irantan-ruke-framework-poleskine.html

1955 yılına gelindiğindeyse 3. Dünya diye tabir edilen az gelişmiş ülkeler arasında kalkınmayı ve iş birliğini sağlamak amacıyla oluşturulan Bandung Konferansı¹⁴ ile Çin, Ortadoğu ülkeleriyle daha sıkı ilişkiler kurmuştur. Akabinde yaşanan 1956 Süveyş Krizi'nde İngiltere, Fransa ve İsrail koalisyonunun saldırısına uğrayan Mısır'ın yanında olan Çin, SSCB ile bu ülkeye yardımlarda bulunmuştur. Krizin sonunda da Çin, ilk kez İsrail'i ilk kez emperyalizmin bölge politikalarının bir aracı olarak tanımlamıştır.

1970'li yılların başlarındaysa batı ve ABD ile başlayan ve BMGK'daki daimî temsilin Tayvan yerine Çin'e verilmesi Çin'in İsrail-Filistin sorununa olan Arap yanlısı tutumunda da değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde Çin'in SSCB ile bozulan ilişkileri, Çin'in bölgede bu ülkeye yakın duran devletlerle mesafeli bir ilişki tercih etmesine sebep olurken; yine bölgede batı yanlısı ülkelerle de yakın ilişkiler kurmasına yol açmıştır. Bu dönemde İsrail ile dolaylı yollardan ilişkileri geliştiren Çin, SSCB'ye karşı İsrail'i destekleyen beyanatlarda bulunmuştur.

1989 yılında meydana gelen Tiananmen Olayları¹⁵ ise Çin- İsrail ilişkilerini ileri bir noktaya taşımış; ABD'nin Çin'e uyguladığı askeri ve teknolojik kesinti İsrail'i bu konularda Çin'in önemli bir ortağı haline getirmiştir. Çin bu dönemde İsrail ile yakın ilişkiler kurarken bölgedeki Arap ülkelerince dışlanmamaya da özen göstermiş; 1988'de Filistin'i devlet olarak tanımıştır.

İsrail – Çin ilişkileri 2000'li yıllarda duraklamıştır. Ancak 2011 yılında ilk kez bir Çin genelkurmay başkanının İsrail'i ziyaret etmesi de dikkat çekici ve kayda değer bir gelişme olmuştur. Tüm bu gelişmelerden İsrail'in bu ilişkilerden siyasi düzlemde beklentileri olduğunu değerlendirmek mümkündür. BMGK'da veto yetkisi olan Çin'in siyasi alanda desteğini yanında görmek isteyen bir İsrail'in varlığı şaşırtıcı değildir.

İsrail-Filistin sorununa bugüne dek BMGK'dan çıkan önemli kararlarda (242 vb. gibi) destek veren Çin'in; bu sorunda geleneksel olarak Araplara yakın olan ancak İsrail ile de askeri ve güvenlik ağırlıklı ilişkilerine önem veren bir tutum sergilediğini görmekteyiz.

14 Bandung Konferansı: Nisan 1955'te Endonezya'nın Bandung kentinde toplanan ve Bağılantısızlar Hareketi'nin temellerinin atıldığı toplantıdır. Dünya nüfusunun neredeyse yarısından fazlasına sahip olan katılımcı Asya ve Afrika ülkeleri Batılı devletlerin bölgeleri konusunda aldıkları kararlarda kendilerine danışılmamasına tepki göstermiştir.

15 Tiananmen Olayları: 1989 yılında Çin'de gerçekleşen ve siyasi, sosyal, ekonomik vb. gibi birçok alanda ki gidişattan memnun olmayan halkın birçok kesiminin katıldığı olaylardır. Olaylar oldukça sert müdahalelere yol açtı.

Mayıs 2013'te İsrail Başbakanı Netanyahu ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın aynı döneme denk gelen Pekin ziyaretlerinde Çin, Filistin-İsrail sorununa yönelik çözüm önerisini taraflara sunmuştur. Dört ana başlıktan oluşan bu çözüm önerisi genel olarak; 1967 sınırlarına¹⁶ dayanan ve Başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir Filistin'in kurulmasını; İsrail'in varoluş hakkının sorgulanmamasını, sorunun mutlaka görüşmeler yoluyla çözülmesini, "Toprağa Karşı Barış" ilkesinin ilgili BM kararlarıyla birlikte ele alınmasını; uluslararası toplumun tarafları kalıcı bir barış için görüşmelere teşviki gibi bir içeriğe sahiptir.

Yaşanan bu gelişmelerin hemen akabinde de BM desteğiyle Çin'in başkenti Pekin'de Haziran 2013'te İsrail- Filistin Barış Konferansı düzenlenmiştir.

2014 yılında İsrail'in Gazze'de başlattığı koruyucu Hat Operasyonu'na yönelik olarak yapılan BMGK toplantısında ise Çin daimî temsilcisi Liv Jie'yi İsrail'in orantısız bir güç sergileyerek; büyük çaplı maddi manevi kayıplara yol açtığını, söz konusu ülkelerin saldırılarına son vererek barış görüşmeleri için uygun ortamı sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Çin bu gelişmelerin öncesinde 2012 yılında da Filistin'in BM'de gözlemci devlet statüsü kazanmasını memnuniyetle karşılamıştır.

SONUÇ

7 Ekim'den beri devam İsrail saldırıları büyük bir insanlık dramına yol açmıştır. Gıda, barınma, sağlık ve iletişim başta olmak üzere etik ve insani değerler görmezden gelinmiştir. Kadın, çocuk, yaşlı ya da yardıma muhtaç ayrımı yapılmadan Filistin halkı hem ölüme terk edilmiş hem de kendi yurtlarından göçe zorlanarak evlerinden edilmiştir. Tüm dünyanın gözü önünde yaşanan bu dram, araya pek çok devlet ve liderin girmesine rağmen engellenememiştir.

Öte yandan Birleşmiş Milletler gibi örgütler, durumu ele almakta ve harekete geçmekte oldukça geç kalmıştır. Gerek çatışmaların durdurulmasında gerek yardım malzemelerinin bölgeye ulaştırılmasında gerekse yaptırım gücü bakımından Birleşmiş Milletler gibi örgütlerin aktif bir rol alamadığı görülmüştür. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler'in yapısında, yetki gücünde, tüm dünyayı eşit temsil edebilme kabiliyetinde önemli problemlerin olduğu ve geliştirilmesi gerektiği saptanmıştır.

16 İsrail'in 1967 savaşı ile ele geçirdiği Batı Şeria, Golan Tepeleri ve Doğu Kudüs'ten tamamen çekilmesini ön gören sınırlardır.

Filistin - İsrail çatışmasının tarihi ve teolojik bir alt yapı ve geçmişe sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu çatışmanın kimi aktörlerce Filistin Sorunu gibi bir isimlendirmeyle anılması ise tamamen bu aktörlerin günümüze dek süren Filistin-İsrail çatışmasına bakış açısıyla alakalıdır. Yukarıda da izah olunduğu gibi aslında tüm mesele ve çatışmalar İsrail'in bölgede varlık göstermeye başlamasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Bundan sonra çatışmanın önce bölgesel sonrasında ise küresel bir boyut ve hal aldığı; dolayısıyla konuya dair birçok aktörle beraber BM'nin de müdahil olduğunu söyleyebilmekteyiz.

BM'nin adı geçen çatışmaya müdahil olma durumu diploması başlığıyla ağırlık kazanmıştır. Ne yazık ki yıllardır BM tarafından sürdürülen diploması de yine BM tarafından alınan İsrail'i ve onun şiddet eylemlerini kınama kararları da beklenen etkiyi göstermekten çokça uzak kalmıştır. 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren başlayan ve bu makalenin kaleme alındığı dönemde de tüm şiddeti ile tek taraflı orantısız bir savaşa ve hatta birçok aktörün artık soykırım olarak nitelendirdiği İsrail'in Filistin'i hedef alan saldırıları gelinen noktada BM'nin durumunu net şekilde ortaya koymuştur.

BM'nin zayıf girişimlerinin üzerine yine BMGK'da yapılan ve İsrail'i bu tür eylemlerden men etme amacı güden kararların ABD tarafından tek taraflı veto edilerek işlerlik kazanamaması BMGK üyelerinin bu çatışmaya yaklaşımlarını da BM'nin mevcut yapısını da hiç olmadığı kadar gündeme getirmiştir. Buna karşın Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde Türkiye'nin gerek BM ülkeleri nezdinde gerekse küresel arenanın diğer safhalarında Filistin'e yönelik saldırıların son bulması ve adilane bir barışın bir an önce tesisi için yaptığı girişimler, BM'nin mevcut yapısının reforme edilmesine yönelik çağruları bu süreçte dünyanın farklı ülkelerinden de daha açık destek bulmuştur. Dahası İspanya gibi ülkelerden bu doğrultuda gelen açıklamaların haricinde Güney Afrika'da İsrail'e yönelik başlayan yargılama ve ABD'den Avrupa'ya birçok ülkede görülen Filistin yanlısı halk hareketleri, İsrail mallarının geniş kitlelerce protesto edilmesi BM'nin girişimlerinden daha çok ses getirebilmiştir.

7 Ekim'den bugün yaşanan İsrail saldırılarının orantısızlığı ve Filistinlilerin yaşadığı baskı, şiddet ve zorunlu göç sarmalının dünyadaki bir yankısı da mevcut küresel sistemin ticari ve ekonomik hayat başta olmak üzere Siyonizm anlayışını paylaşan gruplarca domine edildiği gerçeğinin kitlelerce fark edilmesi olmuştur.

Hatta bu durumun küresel siyasette bir başat unsur veya baskı unsuru olarak adalet ve vicdanları da hiçe saydığı yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. BM'nin kuruluş düzenine ve mevcut yapısına getirilen eleştirileri dile getirenler bu husus da açıkça ifade etmeye başlamıştır.

Gelinen süreç ve görülen tabloda BM'nin diplomatik bazda yoğunluk kazanan girişimlerinin başarısız birer denemeden, sonuçsuz birer çabadan başka bir anlam taşımadığı bir kez daha görülmekte; BM'nin yapısının reforma tabi tutulma ihtiyacı her geçen gün kendisini tüm çıplaklığıyla göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ABD KONSOLOSLUĞU (2024). "Amerika Birleşik Devletleri", <http://usingfo.state.gov>
- AL JAZEERA (2024). "Fransa Senatosu", www.aljazeera.com.tr/haber/fransa-senatosu-filistin-taninmasini-istedi
- AL MANİTOR (2024). "Fransa Parlamentosu", www.al-manitor.com/pulse/tr/originals/2015/04/İsrael-france-involvement-İrantan-
- ARI, T. (2012). Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi Cil-1, MKM Yayınları, s.33.
- BATUK, C., Mert, R. (2017). "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 17(2), s. 132.
- BOZLAĞAN, R. (2004). Birleşmiş Milletler Uygulamaları ve Yerel Yönetimler. Öneri Dergisi, 6(22), 229-235.
- CİNGİ, S. (2012). Birleşmiş Milletler ve Bütünleşemeyen Dünya. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (11-12-13).
- CLEVELAND, W. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, s.266.
- ÇUBUKGİL, Müzehher. (1950). Birleşmiş Milletler Teşkilâtında Veto. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 7, sy. 3.

(2024).“Birleşmiş Milletler” , mfa.gov.tr, 2024

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2024).“Birleşmiş Milletler” , Erişim Adresi: <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>

HABERLER.COM (2024).“İngiltere Başbakan Açıklaması” , www.haberler.com/ingiltere-basbakani-ndan-arapbahari-vurgusu-3010709-haberi/

İLBAŞ, S. (2023).“Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Yaklaşımının Çöküşü”, Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 4(2), s.200.

JOSHUA J. Mark,“Filistin”, Çev. Nizamettin Karaben, World History Encyclopedia, 25 Ekim 2018, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-192/filistin/>.

KARAKÖSE, H.“Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış: XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar”, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), s.156.

KARAMAN, M, L. (1996).“Filistin”, TDV İslam Ansiklopedisi, 13, s.90.

KUTLU, İ. (2018). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Reform Tartışmaları. Bilge Strateji, 10(19), 177-200.

KÜRKÇÜOĞLU, Ö. (1982). Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketleri (1908-1918), Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, s.75-96.

NISTORY NEWS (2024).“When Did the U.S. and Israel Become Allies?” , hnn.us/articles/751.html

ONARAN, O. (1962). Birleşmiş Milletler Sekreterliği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 17(01).

ruke-framework-poleskine.html

ŞAHOĞLU, H. (2023). Başarısız Bir Birleşmiş Milletler Misyonu: Kıbrıs. Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11), 1-12.

TRTTÜRK (2024).“İngiltere Başbakan Açıklaması” , www.trtturk.com/haber/İngiltere-eski-basbakani-blair-misirda-142987.html

UÇAROĞLU R. (2006). Siyasi Tarih. İstanbul: Der Yayınları.

Ulutaş, U., Bölme S. vd., (2012).“İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu”, SETA Vakfı Yayınları, s.21

- UMAR, Ö. ve Yenisu M. (2020). "Gizli Antlaşmalar Çerçevesinde San Remo Konferansı'nda Ortadoğu'yu Şekillendirme Çabaları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, s.36.
- UNITED NATIONS TÜRKİYE (2024). "Birleşmiş Milletler", <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- YILDIRIM, Y. (2021). "İsrail-Filistin Sorununda İki Devletli Çözüm Arayışları", Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 18(41), s.3845.
- YILMAZ ŞAHİN, T. (2011). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Barış Kitap, s.39.